

แนะนำหนังสือ

ผ.ศ. บุญมาศ สิริบุษมา *

ชื่อหนังสือ : วัฒนธรรม รัก ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ชื่อผู้แต่ง : บรรณาธิการ
เนื้อหา พิเศษรู้ สายพันธ์
บรรณาธิการรูปเล่ม พรรณ
ราย โอสถาภิรัตน์
สถานที่พิมพ์ : กรุงเทพฯ
โอ. เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์ จำกัด
กันยายน, ๒๕๕๗

ISBN 978-974-466-763-2

จำนวนหน้า : 137

หนังสือเรื่อง “วัฒนธรรม รัก ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” จัดทำขึ้นเพื่อประกอบการสัมมนาทางวิชาการ ของ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.๒๕๕๗ ตัวเล่มแบ่งเป็น ๒ ส่วน ส่วนแรก ประกอบด้วยเนื้อหา บทความทางวิชาการ ๔ เรื่อง เสนอข้อมูลการศึกษา ความสำคัญของรัก จากมุมมองทางด้านพฤกษศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม และส่วนที่สอง ประกอบด้วยรูปภาพและคำบรรยาย ๓ หัวข้อ โดย เสนอรูปภาพตัวอย่าง เครื่องรัก ที่ได้จากการขุดค้นทาง โบราณคดีและการทำงานภาคสนามของนัก มานุษยวิทยา จากหน้าปกหนังสือเป็นพื้นสีดำ โปรง ด้วยภาพลายเส้นสีแดงพันธุ์ไม้ให้ยารัก สีทองจับแน่น ติดกับตัวอักษรสีดำของชื่อหนังสือ ทำให้รูปเล่ม หนังสือสวยงามน่าสนใจ โดยภาพรวมเป็นหนังสือทาง วิชาการเล่มหนึ่ง ที่เสนอผลงานการศึกษาค้นคว้าใน รูปแบบที่อ่านเข้าใจง่าย การมีภาพประกอบสวยงาม ทำยบบทความทุกบท แสดงรายการอ้างอิงผลงานวิจัย

จำนวนมากทั้งของไทยและต่างประเทศ ซึ่งเป็น ประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมต่อไป

ในส่วนแรกของหนังสือ ประกอบด้วย บทความจำนวน ๔ เรื่อง มีสาระสำคัญโดยสรุป ตามลำดับ ดังนี้

๑.บทความเรื่อง “มิติแห่งรักในแดนอุษาคเนย์” : นำเสนอความสำคัญของเครื่องรัก ยาง รัก พันธุ์ไม้ต้นรักซึ่งมีสกุลใหญ่ ๒ สกุล คือสกุลรักจีน (*Rhus*) และสกุลรักใหญ่หรือรักหลวง (*gluta*) ซึ่ง กระจายพันธุ์อยู่ในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และ พื้นที่เอเชียตะวันออก ผู้คนในภูมิภาคดังกล่าว ได้ สร้างสรรค์วัฒนธรรม เครื่องรัก และมีเรื่องราวของ ที่มาชื่อเรียก “เครื่องรัก” ในภาษาของตนเองตาม ท้องถิ่นในแต่ละแห่ง เช่น สังคมแถบลุ่มแม่น้ำ เจ้าพระยาเรียก “เครื่องรัก” ในล้านนามีคำเฉพาะที่ นิยมใช้ เรียก “เครื่องฮัก เครื่องเงิน.” พม่าเรียก “ชาว ชาว” (shwezawa) เป็นต้น นอกจากนี้ได้กล่าวถึง ข้อ สันนิษฐาน คำเรียก “รัก” ที่ใช้ในภาษาไทยออกเสียง ใกล้เคียงกับคำเรียกยางรักในภาษาขแมร์ ตอนท้ายของ บทความ นำเสนอความสำคัญของรักที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์ทางสังคมของชนกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งกิจกรรม ของคนทำรัก ตั้งแต่กระบวนการของการหาขางรักใน ป่า การส่งรัก การทำเครื่องรัก การนำเครื่องรักไปใช้ ประโยชน์ ความสำคัญเชิงอำนาจ โดยผ่านการแสวงหา ทรัพยากรมีค่าในท้องถิ่น เพื่อต่อรองความสัมพันธ์ ระหว่างเมืองศูนย์กลาง กับหัวเมือง ปัจจุบันงานเครื่อง รักในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีการปรับปรุงและ

พัฒนาตัวเอง โดยการประยุกต์และผสมผสานงานช่างแบบประเพณีดั้งเดิมร่วมกับงานแบบสมัยใหม่ ซึ่งมีตัวอย่างประเทศที่โดดเด่นมาก ได้แก่ ประเทศเวียดนามที่นำเทคนิคการทำเครื่องรักแบบจาริต มาประยุกต์กับการสร้างสรรค์ศิลปะภาวาดแบบใหม่ ที่เรียกว่า ภาวาดแบบแลคเกอร์แวร์ เป็นต้น

๒.บทความเรื่อง “ที่มาของยางรักดิบต่อการนำไปสืบสาน งานหัตถกรรมเครื่องรักในเอเชียตะวันออกเฉียง” :บทความนี้กล่าวถึงที่มาของยางรัก จากสองสกุลใหญ่ และอธิบายรายละเอียดพันธุ์ไม้รักชนิดต่าง ๆ อาทิ ขนาดลำต้น ใบ ดอก กลีบดอก ผล ช่วงเวลาออกดอก – ติดผล การใช้ประโยชน์ คุณสมบัติของยางรัก เขตกระจายพันธุ์ไม้รักทั้งในประเทศไทย และ ต่างประเทศ โดยแสดงภาพตัวอย่างพันธุ์ไม้ แผน ที่เขตกระจายพันธุ์ ให้เห็นภาพรวมได้ชัดเจน เป็นต้น

ความสำคัญอีกด้านหนึ่งของ “รัก” ได้แก่ วัฒนธรรมเครื่องรักของกลุ่มคนต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งได้สร้างสรรค์งานช่างฝีมือ เทคนิคการกริดยางแบบต่าง ๆ ในแต่ละท้องถิ่น รวมทั้งการอธิบายรูปแบบการกริดยาง การเก็บยาง การรักษาไม้ยาง ของชนกลุ่มต่าง ๆ เช่น ชาวไทยใหญ่ พม่า กะเหรี่ยง เวียดนาม เป็นต้น

นอกจากนี้ ให้ความรู้เรื่องงานหัตถกรรมเครื่องรักในประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น เวียดนาม กัมพูชา เมียนมาร์ และ ลาว ซึ่งมีภาพตัวอย่าง ประกอบ คำบรรยาย ดังกล่าวพอสังเขป รวมทั้งผู้เขียนบทความได้ยกตัวอย่างกรณีศึกษาที่น่าสนใจ หลายประเทศ เช่น กรณีศึกษาประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น

๓.บทความเรื่อง “ยางรักที่ปรากฏบนโลงไม้หลักฐานทางโบราณคดีค้นพบใหม่ จากถ้ำผีแมนโลงลงรัก อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดแม่ฮ่องสอน” : บทความนี้ กล่าวถึงความสำคัญของคุณสมบัติและการใช้งานจากยางรัก การค้นพบยางรักที่ปรากฏบนโลงไม้ ในถ้ำผีแมนโลงลงรัก ถือเป็นหลักฐานสำคัญชิ้นใหม่ของการศึกษาทางโบราณคดีในวัฒนธรรมโลงไม้

เนื่องจากยังไม่เคยปรากฏหลักฐานในแหล่งโบราณคดีใดมาก่อน ผู้เขียนได้นำเสนอข้อมูลและ ข้อเสนอแนะที่นำเสนอใจหลายประเด็น ที่จะนำไปสู่การศึกษาวิจัยในเชิงลึกต่อไป เช่น ความพิเศษของยางรัก ซึ่งเป็นสารเหนียว อาจถูกนำมาใช้ประโยชน์เพื่อให้โลงไม้ มีความคงทน ป้องกันแมลง อาจเพื่อให้โลงไม้ประกบปิดกัน ได้หนาแน่น และใช้ตกแต่งโลงไม้ให้มีความสวยงาม เป็นต้น

๔.บทความเรื่อง “ส่งส่วยด้วยรัก” : ความสำคัญในบทความนี้ เสนอประเด็น คำว่า “ส่วย” เป็นเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่รัฐหนึ่งมีอำนาจเหนือกว่าอีกรัฐหนึ่ง ความต้องการครอบครองทรัพยากรอย่างใดอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ “ส่วย” ยังเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงความจงรักภักดีต่อเมืองหลวง ในบทความได้เสนอภาพสะท้อนพัฒนาการทางสังคมการเมือง การปกครองและ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มคนในล้านนา อูยธยา และกรุงเทพฯ ในประเด็นเกี่ยวกับการส่งส่วยด้วย “รัก” เช่น ยางรักจากล้านนาเข้าในอูยธยาในฐานะเป็นสินค้า อาจมีส่วยบ้างในช่วงเวลาสั้น ๆ การเข้ามาของบริษัทอินเดียตะวันออกได้เข้ามามีส่วนแบ่งยางรักโดยอูยธยาทำหน้าที่ส่งวัตถุดิบและซื้อยางรักที่กลายเป็นผลิตภัณฑ์ กลับเข้ามา ในยุครัตนโกสินทร์ การส่งส่วยรัก ของล้านนา เป็นการแสดงความภักดีต่อกรุงเทพฯ ในขณะเดียวกัน น้ำรัก ได้นำมาใช้ทำสิ่งต่าง ๆ เช่น เครื่องยศ เพื่อส่งไปให้กับเจ้าเมืองเชียงใหม่และเจ้าเมืองต่าง ๆ ทางเหนือ ซึ่งเป็นกระบวนการผูกความสัมพันธ์แบบหนึ่งของรัฐสมัยจาริต เป็นต้น ตอนท้ายของบทความ ได้เสนอมุมมอง วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างน้ำรักกับประเด็นอื่น ๆ เช่น เทคนิคการทำเครื่องรักของไทย การใช้น้ำรักปริมาณสูงในการสร้างวัด สร้างพระราชวังขนาดใหญ่ และน้ำรักเป็นส่วนสำคัญเป็นสินค้าผูกขาดในสมัยอูยธยา เป็นต้น ส่วนที่สองของหนังสือ ประกอบด้วยรูปภาพประกอบคำบรรยาย ๓ หัวข้อ โดยนำเสนอตัวอย่างรูปภาพ

เกี่ยวกับเครื่องรักจำนวน ๑๕ ภาพ พร้อมคำอธิบาย
เชื่อมโยงเนื้อหา หัวข้อ “โบราณวัตถุประเภทเครื่องรัก
จากพม่า” เช่น ประติมากรรมรูปนกกุ่มพระโพธิสัตว์
ตลับรูปหงส์นั่งกางปีก ไม้แกะสลักรูปนกกุ่มลำแพน
สถูปจำลองย่อส่วนปราสาทพระอุปลาคูต บัลลังก์จำลอง
สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป วิมานประดิษฐาน
พระพุทธรูปและกลุ่มเครื่องรักหัตถกรรมท้องถิ่นหลาย
ชนิดของพุกามในปัจจุบัน เป็นต้น ในบทสุดท้ายของ
หนังสือ ได้แสดงภาพตัวอย่างเครื่องรักในพิพิธภัณฑ์
ธรรมชาติเฉลิมพระเกียรติ เป็นกลุ่มเครื่องรัก ที่
เกี่ยวกับความเชื่อ และพระพุทธศาสนา ๑๑ ภาพ เช่น
ตะกรุด แหวนพริอด พระแสง พระอุปลาคูต หีบพระ
ธรรม กระปุกใส่คัมภีร์ เป็นต้น เครื่องรักในกลุ่ม
เครื่องดนตรี เครื่องใช้ทั่วไป เครื่องรักกลุ่มชาติพันธุ์บน
ที่สูง รวมจำนวน ๒๕ ภาพ เช่น พิณพม่า ม้องเล็กลงรัก

ปัดทอง กระบุง ขันดอก พานแว่นฟ้า ถาดพม่า ปิ่นโต
หีบผ้า ขันหมากชนิดต่าง ๆ ก่องข้าว แอ็บ แปม ขมุก
 เป็นต้น

